

KURAN'IN EĞİTİM, BİLİM VE ARAŞTIRMAYA VERDİĞİ ÖNEM

Prof. Dr. Fahri KAYADİBİ*

ÖZET

Kuran-ı Kerim eğitim, bilim, akıl, bilimsel araştırmaya ve çalışmaya çok önem vermiştir. Bazı bilimsel gerçeklere de ışık tutmuştur. Bilimi ve bilim adamlarını övmüştür. İnsanların cehalet karanlığından kurtulup bilimin aydınlığına çıkmasını istemiştir.

Müslümanlar bilime ve bilimsel araştırmaya önem verdiklerinde ilerlemişler, Kuran'ın bu konudaki tavsiyelerine uymadıkları zamanlar ise bilim ve teknolojiye geri kalmışlardır. Kuran'ın eğitim ve bilim konusundaki tavsiyelerine uyulmalıdır.

Anahtar Kelimeler: Kur'an, akıl, bilim, araştırma, ilerleme

ABSTRACT

THE IMPORTANCE OF RESEARCH, SCIENCE AND EDUCATION ACCORDING TO QURAN

Quran attaches importance so much to education, science, reason, scientific research and studying. And he lights the way for the scientific realities. He praises the scientist and always wants to save people from the darkness of ignorance and transmit them into the light of science.

Moslems advanced when give emphasizes to the science and scientific research, but when don't agree with the advices of Quran, they remained back from the science and technology. One must obey the advices of Quran concerning with education and science.

Key Words: Quran, idea, science, research, improvement

* İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dekanı.

GİRİŞ

Kur'ân-ı Kerim, eğitim ve bilimden uzak atılımların başarılı olamayacağını, milletlerin huzur ve mutluluğa erişemeyeceğini, insanlığın bunalımlardan ve sıkıntılardan kurtulamayacağını, cehaletin yeryüzünü karartacağını, düşünce- nin ve bilimsel gelişmenin olamayacağını kabul ve telkin eder. İnsanların düşünmelerini ve akıllarını çalıştırarak araştırmaya yönelmelerini ister.

Kuran'ın çağımız ve sonrasına tuttuğu bilim ışığını anlayabilmemiz için Kuran-ı Kerim gelmezden önceki karanlığı iyi tanımamız gereklidir. Kuran öncesi devir, adı üstünde "Cehalet Devri"dir. Ne kötülük ararsanız var. Tek Allah inancı (Tevhid Akidesi) kaybolmuş yerini çok tanrıcılık almış. Kan davaları alabilirdiğine çoğalmış insanlar birbirini acımasızca öldürüyorlar. Kuvvetli zayıfı daima eziyor. İnsanlar köle pazarlarında satılabiliyor. Hak-hukuk unutulmuş, yerini zulüm almış. Kadınlar tahakküm altında. Kız çocukları diri diri toprağa gömülecek kadar vahşet büyümüş. İsteyen istediği sayıda kadınla evlenebiliyor. Cehaletin karanlıklarında kötülükler kol geziyor. İşte bu karanlıklara Kuran eğitim, bilim ve insan hakları güneşi doğuyor ve ışıkları çağımızı hatta gelecek çağları da aydınlatıyor. Ne gibi ışıklardır bunlar? Birkaç ana başlık altında özetlemeye çalışalım.

1- EĞİTİM VE BİLİME VERİLEN ÖNEM

İnsanın, insan olma nedeniyle kendisini yüceltme, geliştirme ve olgunlaştırması için öğrenmesi gerekiyor.¹ Bunun için Kur'an-ı Kerim eğitim, öğretim ve bilime çok önem vermiştir. Kur'an-ı Kerim'in eğitim, öğretim ve bilim konusunda ilgili âyetlerini nazil oluş sırasını da dikkate alarak şu bölümlerde incelemek mümkündür:

- a- Okuma-yazma ve kalemde bahsedilen âyetler.
- b- İnsan bilgisinin kaynağı ve değeriyle ilgili âyetler.
- c-İnsanın yetiştirilmesiyle, fitrat özelliklerinin eğitimi ve öğretimiyle ilgili âyetler.

¹ Bayraktar Bayraklı, "Kur'an'da İnsan Hakları", *Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi*, sayı: 5, İstanbul 1998, s. 18.

d-Bilim, ilim ve tefekkürden bahseden âyetler.

e-Toplumdan, geçmiş milletlerin özelliklerinden, hayat tarzlarından ve örflerden bahseden âyetler.²

Burada konunun önemini bazı âyet ve hadisleri zikrederek konunun önemini belirtmeye çalışacağız.

“Kuran” kelimesinin bir anlamı da “Okumak” demektir. Hazreti Peygamber (SAV)’e ilk inen ayetin de “Oku”³ emri olduğunu düşünürsek cehaletin üzerine ne büyük bir ışık saçıldığını kolayca anlarız. Gene Kuran’ın “Hiç bilenlerle bilmeyenler bir olur mu?”⁴ manalı sorusu ile insanların açıkça bilim yarışında olmalarını istemektedir. Buna dayalı olarak Hazreti Muhammed (SAV) de “İlim her erkek ve kadın üzerine farzdır”⁵, “İlim Çin’de dahi olsa alınır.”⁶, “En faziletli sadaka Müslüman’ın ilim öğrenip sonra onu Müslüman kardeşine öğretmesidir.”⁷ “İlim öğrenmek için yola çıkan kimse, evine dönünceye kadar Allah yolundadır.”⁸ “Peygamberler, ne bir altın ve ne de bir gümüş miras bırakmamışlar, ancak ilmi miras bırakmışlardır. İşte o mirasa konan, sonsuz haz ve nasib almış demektir.”⁹ Gibi bu konudaki daha birçok sözlerini saymak mümkündür. “Allah (cc) beni sizlere bir muallim (öğretici) olarak gönderdi.”¹⁰ diyerek kendisinin de insanları eğiten bir öğretici olduğunu belirtmiştir. Nitekim hayatı boyunca bize eğiticilik görevini yapmıştır. Bedir savaşında esir olarak karşı taraftan ele geçen her kimse için 4000 dirhem kurtuluş akçesi takdir edilmişken, okuma-yazma bilenlerden her biri Medineli 10 Müslüman’a bunu öğretmek kar-

² Halis Ayhan, “İslâmiyetin Eğitime Getirdiği Değerler”, *Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi*, sayı: 5, İstanbul 1998, s. 64.

³ Alak, 1-5.

⁴ Zümer, 9.

⁵ Muhammed Bin Abdullah el-Hadib Tebrizi, *Mışkat’ül Mesabih*, Beyrut 1985.

⁶ Beyhaki, *Şâbul İman*, c. II, 254, Beyrut 1990.

⁷ *el-Fethul Kebir*, II, 210.

⁸ Bkz. Ebu İsa et-Tirmizî, *Sünen-i Tirmizî Tercemesi*, (Çev. Osman Zeki Mollamehmetoğlu), Yunus Emre Yayınevi, İstanbul 1975, IV, s. 398; Muhyiddin-i Nevevî, *Riyâzu’s-Salihîn ve Tercemesi*, (Çev. Hasan Hüsnü Erdem), Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara 1958, II, s. 5.

⁹ Muhyiddin-i Nevevî, *Riyâzu’s-Salihîn ve Tercemesi*, III, s. 7-8; et-Tirmizî, *Sünen-i Tirmizî tercemesi*, IV, s. 422.

¹⁰ İbn-i Mace, *Sünen*, Mukaddime, Nr. 229.

şılığında hürriyetlerine kavuşmuşlardır. Böylece ilk okuma-yazma seferberliği de başlamıştır.

Hz. Ali (R.A.) : “İlim maldan hayırlıdır. İlim seni korur, malı ise sen korrusun. İlim amel edildikçe artar, mal ise harcandıkça eksilir”¹¹ diyerek ilimin maldan daha hayırlı olduğunu belirtmiştir.

Kuran-ı Kerim de Fıkıh ilminin sahasına açıkça giren 150 kadar ayete mukabil, Fizik, Kimya, Astronomi, Biyoloji, Tıp gibi sahalara dair 750 kadar âyet vardır.

Kuran-ı Kerim yer ve göklere bakarak insanları düşünmeye, araştırmaya, bilgilerini derinleştirmeye teşvik etmektedir:

“Gerçekten de yerlerin ve göklerin yaratılışında, gün ve gecenin uzayıp kısalmasında akıl sahipleri için muhakkak birçok işaretler vardır. Bu gibi kimse-ler ayakta iken, otururken ve yatıp uzandıkları yerde Allah’ı tefekkür ederler, gökyüzü ve yeryüzünün yaratılışını inceden inceye düşünürler (ve şöyle derler): -Ya Rabbi! Sen bunları boş yere yaratmadın. Seni yüceltir, ululuğunu kabul ederiz. Sen bizi cehennem azabından koru...”¹²

Peygamberimiz Eğitim Müesseselerini de cennet bahçelerine benzetmektedir. “Cennet bahçelerine uğrarsanız, onlardan faydalanın, istifade edin”. Sahabe-i Kiram: “Cennet Bahçeleri nedir?” diye sorduklarında: “İlim Meclisleridir, öğretim yerleridir.” Cevabını vermişlerdir. Diğer taraftan: “Ya bilgin ol, ya öğrenci ol veya dinleyici ol, dördüncü olma helak olursun.”¹³ demiştir. Gene bir hadisinde:

“İlim ve hikmet mü’minin yitik malıdır; nerede bulursa alır”¹⁴ diyerek ilmi menşeyini sormadan kaybolmuş mal gibi alınmasını istemiştir.

Hz. Muhammed dualarında Cenab-ı Allah’a “Allah’ım ilmimi artır”¹⁵ diyerek ilminin artırılmasını istemiştir.

¹¹ Gazzalî, *İhyau Ulûmi'd-Din*, (Çev. Ahmet Serdaroğlu), c. 1, s. 23.

¹² Âl-i İmran, 190-191.

¹³ İbn-i Mace, 229.

¹⁴ Mansur Ali Nasîf, et-Tac, *Kitabu'l-İlm*, Kahire 1961, I, 64.

¹⁵ Taha, 114.

Kuran'ın kelime manası "Okumak", ilk emri de "Oku" olmasına ve bunca tavsiyeye rağmen halen nüfusumuzun %20'sinin okuma-yazma bilmeyişine ne mana verilmeli? İşte bu durum açıkça Kuran'ın emirleri ile bizim yaşayışımız arasında bir uçurum olduğunu göstermektedir. Hep bunun için din başka biz başka kalmışız. Ondan sonra da suçu dine atmışız. Tembelliğimize hiç bakmamışız. Oysaki Kuran: "İnsan için ancak çalıştığının karşılığı vardır."¹⁶ demektedir. "Armut piş ağzıma düş" düşüncesi ile bir yere varılmaz. Okumadan, bilimsel araştırma yapmadan ve çalışmadan yaşayan toplumların ilerlemesi mümkün değildir.

Eğitim ve bilime ait ayet ve hadislerle kulak veren Müslüman bilim adamları bilime büyük hizmet etmişlerdir. Bugünkü Bata medeniyetinin gelişmesinde, Rönesans'ın kapısının açılmasında önderlik etmişlerdir. IX-XVIII. Yüzyılları arasında, Matematik, Astronomi, Fizik, Kimya, Biyoloji, Tıp vb. alanlarda meşhur ve otorite olanlar gene Müslüman bilginlerdir.¹⁷ Müslüman bilginlerin bu bilimsel çalışmalarlarıyla Ortaçağ Batı için karanlık çağ iken, İslam dünyasının en aydınlık çağı olmuştur.

Çalıştığımız, ilme kulak verdiğimiz zamanlar çok ilerlere gitmişiz. Mesele; Matematik biliminin temelini teşkil eden Cebir'i Cabir isminde bir Müslüman bulmuştur. Operatörlüğün mucidi Ebul Kasım Zehravi'dir. Fahrettin-i Razi mikrobu keşfetmiş, çiçek ve kızamık aşılarını geliştirmiş, kalp sektelerine hacamatı kullanmış, böbrek taşlarını ilk defa ilaçla eritmiştir. İbn-i Sina şeker hastalığını keşfetmiş, civa ile tedavi usulünü getirmiştir.

Büyük hesapçı Harizmi rasathaneyi kurmuş ve dünyanın çevresini 24000 mil olarak ilk defa hesap etmiştir. El-Biruni, dünyanın güneş etrafında döndüğünü söylemiştir. Çekim kanunu bulmuştur. Optik ilminin temellerini İbn-i Hazen (İbni Haysem'in Avrupa'daki ismi) atmıştır. Yani Kuran'ın bu tavsiyelerine uyulduğu zaman Müslümanlar ilimde, teknikte ilerlemişlerdir. Bırakınca da cehalet karanlıklarına düşmüşlerdir.

¹⁶ Necm Suresi 39.

¹⁷ Bkz. Mehmet Bayraktar, *İslam'da Bilim ve Teknoloji Tarihi*, Ankara 1985, s. 31-33, 69-72, 97-98, 121-122; Adnan Adıvar, *Tarih Boyunca İlim ve Din*, İstanbul 1969, s. 102-120; Amiran Kurtkan Bilgiseven, *Türk Milletinin Manevi Değerleri*, İstanbul 1977, s. 21-23.

Parlak devirlerinde Müslümanlar, Haçlı seferleri, Endülüs yolu ve Sicilya tesiriyle Avrupa'ya ışık saçmışlardır. Rönesans'a tesir etmişlerdir. Kuran 1400 sene önce ilmin ışığını bize yaktıdır. Biz ise bu ışıktan kaçışlar yapmışızdır.

Günümüzde yapacağımız tek şey Kuran'ın bilim ve eğitimi emreden veya tavsiye eden ayetlerin ışığından faydalanmaktır. Eğitimde kaliteye ulaşmak, gençlerimizi mesleğinde iyi yetiştirmek, onlara iş ahlakını yerleştirmek, öğrencileri bilim tüketicisi değil, bilim üreticisi yapmak, onlara araştırmacılık ruhunu yerleştirmek gereklidir.

2- AKLA, DÜŞÜNMEYE VE BİLİMSEL ARAŞTIRMAYA VERİLEN ÖNEM

Medeniyetler, çeşitli kabiliyetlerle donatılmış insanın aklını kullanıp çalışmasıyla kurulmuştur. Bilim ve teknoloji akılla geliştirilmiştir. Aklını kullanan toplumlar her çağda hakim güç olarak her konuda en ileri durumda olmuşlardır.

“İslâm düşünce ve eğitim hayatının temel noktalarından biri, genelde yaratılışın ve özelde de insanın yaratılışının kelimelerle ifâde edilemeyen hârikulâdeliği ve mucizesi üzerinde derinlemesine düşünmektir.”¹⁸

Kur'an-ı Kerim'in üzerinde çok durduğu tefekkür konusunda Muhammed İkbâl de düşüncesini şöyle ifade etmektedir: “Tefekkür statik değil, dinamiktir ve başlangıçta, ağacın uzvî vahdetini içinde mevcut bir keyfiyet olarak taşıyan tohum gibi, içinde gizli olan hudutsuzluğunu zamanla göz önüne serer ve bu anlamda Kur'an'ın başlıca gayesi, insan ruhunda, kendisinin Allah'la ve kâinatla olan türlü türlü alâkalarının yüksek şuurunu uyandırmaktır.”¹⁹

Kur'an düşünmeye, akli çalıştırmaya ve araştırmaya teşvik etmektedir. Bunun için bir âyette:

“Allah, akıllarını kullanmayanların üzerine pislik kor”²⁰ buyurmaktadır.

¹⁸ Hadi Şerifi, “Modern Eğitim Felsefesi Karşısında İslâm Eğitim Felsefesi”, (Nakîb el-Attâs, *İslâmî Eğitim*, çev. Ali Aksu, İstanbul 1991 içinde), s. 133.

¹⁹ Muhammed İkbâl, *İslâm'da Dinî Tefekkürün Yeniden Teşekkülü*, çev. Sofi Huri, İstanbul 1964, s. 22-24.

²⁰ Yûnus, 100.

Akl-ı selim'in, insanı kurtuluşa, iyi olanı kötü olandan, faydalıyı zararlıdan ayırt etmeye sevk eden ve Allah'ın sadece insana verdiği büyük bir nimet olduğu unutulmaması gereken bir gerçektir. Allah, bu nimete sahip insanların nasıl hareket ettiklerini bildirmiş ve bu tavırlarıyla doğru yola ulaştıklarını ve bunların tam akıllı insan olduklarını müjdelemiştir: "O kullarımı müjdele ki sözü dinlerler ve onun en güzeline uyarlar. Allah'ın hidayet ettikleri bunlardır. Tam akıllı insanlar da bunlardır."²¹

"Şüphesiz göklerin ve yerin yaratılışında, gece ve gündüzün değişmesinde, insanların faydasına olan şeyleri denizde taşıyıp giden gemilerde, Allah'ın gökten su indirip onunla ölmüş olan yeri dirilterek üzerine her çeşit canlıyı yaymasında, rüzgarları ve yer ile gök arasında emre hazır bekleyen bulutları evirip çevirmesinde elbette düşünen bir toplum için (Allah'ın varlığına ve birliğine) deliller vardır."²² buyurmuştur.

Bir diğer âyette de: "Göklerin ve yerin yaratılışında, gece ile gündüzün birbiri ardınca gelip gidişinde akl-ı selim sahipleri için açık ibretler vardır."²³

İslam dünyasında akıl ile vahyin yeri, alanı ve ağırlığı tam tespit edilemediğinden lüzumsuz yere akıl-vahiy çatışması çekişmeleri yaşanmıştır. Oysa "akıl Allah'ın yarattığı en önemli güçlerden biri, vahiy de Allah'ın gönderdiği kuralların bütününe teşkil etmektedir. Bu bize şunu ifade ediyor: Akıl ile vahiy ilâhî kaynaklıdır. Akılda önce yaratılmışlık vardır. Başka bir ifadeyle, Allah önce akılı yaratmış, sonra vahiy göndermiştir. Onun içindir ki akıl, vahye ev sahipliği yapmış ve yapmaktadır.

Din eğitiminin ilk uygulayıcısı olan Allah, vahiy ile aklın çalışma alanını genişletmiş, renklendirmiş ve yumuşatmıştır. Yüce Allah bu uygulamayla bize, din eğitime akıldan başlanacağını öğretmektedir. Buradan şu çıkıyor: Akıl ile vahiy birbirine rakîp, birbirine düşman ve birbiriyle çekişme halinde değildir. Vahiy Allah'ın bilgisi, akıl da Allah'ın yarattığı en büyük güç olduğuna göre,

²¹ Zümer, 18.

²² Bakara, 164.

²³ Âli İmran, 190

onların birbirine rakîp olması nasıl düşünülebilir?”²⁴ “Kur’an, akıl ülkesine misafir olmuş, oradan insanlığı aydınlatmıştır.”²⁵

Kur’an, önce akılı kullanarak düşünen bir toplum olmamızı ve araştırma yapmamızı istemektedir. Zaten İnsan, Allah’ın varlığına ve birliğine ait delilleri müspet ilimlerle araştırarak imanın doruğuna erişebilir. Bu noktada iman, bilimsel araştırma yapmayı gerektirmektedir.

Bu sebeple Müslümanlar eğitim ve bilime sarılmışlar zamanlarının icaplarına uygun bilimsel müesseseler kurmuşlardır. Selçuklu ve Osmanlı medreselerinde faydalı olan her türlü ilim o günün şartları içerisinde en ileri seviyede öğretilmiş, bu ilim yuvalarından Farabi, İbn-i Sina, İbn-i Rüşd, İbn-i Haldun, İbn-i Tufeyl, Gazali ve Mevlâna gibi bilginler yetişmiştir. Fakat ne yazık ki son asırlarda ilmî araştırmaları ciddi şekilde yapmadığımızdan bilim ve teknolojiye bir çöküş dönemi yaşanmıştır. Bu durum Kur’an’ın bilim ve araştırmaya verdiği önemle hiç bağdaşmamaktadır.

İslam dünyasındaki bilimsel gelişmeler, Avrupa’ya önderlik etmiş, Rönesans ve Reformu doğurmuştur. Çünkü İslam, hurafeleri, taklitçiliği reddeden, daima ilerlemeyi emreden bir dindir.

İslam’ın iki temel kaynağı Kur’an ve Hadislerde ilme ne derece önem verildiği görülmektedir. İslam’da ilim sadece insanların maddî ihtiyaçlarını giderme vasıtası değil, aynı zamanda kâinatın sırrını ortaya çıkaracak, Allah’ın varlığını, birliğini ve kudretini gösterecek tek yoldur. Çünkü ilim sayesinde iman tahkik derecesine çıkacak ve insan Allah’a daha yakın olacaktır. Bu sebeple Allah, kendinden en çok korkanların bilginler olduğunu belirtmiştir.²⁶

3- İNSAN HAKLARINA VERİLEN ÖNEM İLE BİLİMSEL ARAŞTIRMAYA İMKÂN SAĞLANMASI

İnsanın mal ve can güvenliği, eğitim-öğretim, bilimsel araştırma yapma, hür iradesini kullanma, kendisinde bulunan yetenekleri geliştirme gibi hakları

²⁴ Bayraktar Bayraklı, “Din Eğitiminde Aklın Yeri”, *Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi*, sayı: 6, İstanbul 1999, s. 45.

²⁵ Bayraktar Bayraklı, *a.g.e.* s. 53.

²⁶ Bkz. Fatır, 28

bulunmazsa hiçbir olumlu adım atamaz. Bilimsel araştırma hakkı olmayan insan nasıl bilimsel araştırma yapabilir ve bilime hangi katkıyı sağlayabilir. İşte Kur'an insana verdiği haklarla bu ortamı hazırlamıştır.

Cahiliye devrinin karanlıkları içinde boğuşan, didişen, itişen, birbirine zulmeden, ezen-ezilen topluma tek Allah inancını getirdikten sonra Kuran "İnananlar ancak kardeşler"²⁷ diyerek onlara kardeşliği getirmiştir. Onların sevgi-saygı kardeşlik içinde yaşamalarını, birbirlerine zarar vermemelerini, haksızlık yapmamalarını, kan davalarını terk etmelerini istemiştir. "Dinde zörlama yoktur."²⁸ diyerek de İslam'a zorla girmeyi değil, gönülle ve kişinin kendi idaresi ile girişini esas kabul ettiğinden diğer dinlerde olanlara kendi dinlerini yaşama hürriyetini vermiştir. Çok dinli, çok uluslu olarak 600 sene hüküm süren Osmanlı İmparatorluğu bunun en güzel numunesi olmuştur. Fatih İstanbul'a girdiğinde herkesi dininde, ibadetinde serbest bırakmıştır. Hazreti Ömer, Kudüs'ün teslimine dair bir akidnameyi imza edince sağ tarafında Patrik Sefranius'u bulundurarak Kudüs'ü gezdi.

Hz. Peygamber'in Akabe tepesinde Hz. Peygamber ile Medine Şehrinin 12 temsilcisi arasında imzalanan mukavele de Kuran'ın getirdiği şu hususlar vardı.

- a) Tek Allah'a inanılacak ve ibadet edilecek (Tevhid inancı)
- b) Hırsızlık edilmeyecek
- c) Zina yapılmayacak
- d) Kadınların şeref ve haysiyetini kırarak hareketler yapılmayacak ve iftira edilmeyecek.

Hz. Peygamber (SAV) Veda hutbesinde insanların eşitliğini vurgulamış, Arabın-Aceme, beyazın-siyaha üstünlüğü olmadığını belirtmiştir. Kuran-ı Kerim ise "Muhakkak ki Allah (cc) yanında en değerli olanınız takva sahibi olanınızdır."²⁹ diyerek insanların Allah katında birbirine üstünlükleri ancak yaptıkları iyi ameller ile ölçüleceğine işaret edilmiştir.

²⁷ Hucurat, 10.

²⁸ Bakara, 256.

²⁹ Hucurat 13.

Aynı hutbede kan davalarının kaldırıldığı tekrarlanmıştır. Bir başka hadisinde: “Müslüman’ın Müslüman’a kanı, malı, ırzı haramdır.”³⁰ Buyurmuştur. Görülüyor ki İslamiyet hürriyet, eşitlik, yaşama hakkı, özel hayatın masuniyeti, ırz, namus, şeref ve haysiyetin korunması haklarını getirmiştir. Yüzyıllar sonra bu haklar İnsan Hakları Beyannamesi’nde “Yaşamak, hürriyet ve kişi emniyeti her ferdin hakkıdır.”³¹ denilmiştir.

“İslâm” kelimesinin bir manasının da “Barış” olduğunu düşünürsek İslam Dininin barış, dostluk ve kardeşliğe ne büyük önem verdiğini anlamış oluruz.

Diğer taraftan Cahiliye Devri’nde ezilen, çocukken diri diri gömülebilen kadın, “Cennet Annelerin ayakları altındadır.”³² denilerek yükseltilmiştir. Hakları teslim edilmiştir. Çok evlilik 4’le sınırlanmış ve şartlar konarak tek evlilik amaçlanmıştır. Konulan şartlar kendiliğinden kişileri tek evliliğe götürmüştür.

Asırlardır devam edip gelen kölelik müessesesinin kaldırılması şartlarını koyarak zamanla kendiliğinde kaldırtmıştır.

Mal, can emniyeti, fikir hürriyeti ve araştırma serbestliği olmayan bir ortamda bilimsel araştırmaların sağlıklı bir şekilde nasıl yapılabilir? Bu sebeple Kur’an’ın koyduğu insan hakları ile sağlıklı eğitim ve araştırma ortamını hazırlamıştır. Öğrenme, eğitim ve bilimsel araştırma hakkını da insana vermiştir.

Sosyal Dayanışmanın Bilimsel Araştırmalara Desteği

İnsanlar birbirine her yönden muhtaçtır. İki elin misali gibi bir yardımlaşma ve dayanışma ihtiyacı içindedirler. Sosyal bir varlıktır. Bunun için yalnız başlarına değil şehirler, köyler kurarak bir araya gelmişlerdir. Bir arada yaşayan bu insanların toplumunun üzerinden kazanarak zenginleşmiş kişilerin o toplumun fakirlerine mali yardım yapması bir insani görevdir. Bu görevi yerine getirmek fakir-zengin bütünleşmesini sağlar, sevgi bağlarını kuvvetlendirir. Bunun için Kuran-ı Kerim’in 37 yerinde zekât namazla birlikte emredilmiştir.³³ Namaz Allah (cc)’a karşı bir kulluk görevi, zekât ise emrin yerine getirilmesi açısından

³⁰ Taç, s. 38.

³¹ İnsan Hakları Beyannamesi; Madde- 3.

³² Keşf’ül-Hafa, c. 1, s. 335, Hadis 1078.

³³ Bakara 43 vd.

Allah (cc)'a kulluk görevi, yardımlaşma açısından da insanlara karşı bir insanlık görevidir. Toplumun fakir ve zenginleri arasında bir köprü bağı kurulduğundan Peygamberimiz de "Zekât İslam'ın köprüsüdür."³⁴ Buyurmuştur.

Sadece ibadet Zekât'tan ibaret olmayıp sosyal yardımlaşmayı sağlayan sadaka-i Fıtır, Adak, Fidyeye, kefarete, kurban ve nafaka mevcuttur. Ayrıca uyulması mecburi olmayan ihtiyari müesseseler de vardır. Bunlar sadaka-i cariye, vasiyetler, vakıflar, ziyafetler, hediye, komşu hakkı ve karz-ı hasendir.

Hiç şüphesiz maddi ve manevi anlamdaki bu dayanışmalar eğitim ve bilime desteği kendiliğinden ortaya kor. Okuyup öğrenmeye ve bilimsel araştırmalara destek sağlar. Bilim kurumlarına yardımcı olur.

Bütün bu haklar aklın hür ve bağımsız şekilde düşünmesini, bir baskı görmeden okumak, öğrenmek ve bilimsel araştırma yapmak ortamını hazırlamıştır.

4- KURAN'IN IŞIK TUTTUĞU BAZI BİLİMSEL GERÇEKLER

Kuran'ın birçok ilmi gerçekleri önceden haber verdiği gün geçtikçe anlaşılmaktadır. Daha sonraki çağlarda gelişen ilim, teknoloji ve düşünce paralelinde bazı gerçekleri de insanın daha iyi anlayacağı muhakkaktır. Çünkü Kuran'ı çok açık manalı ayetleri yanında çok anlama işaret eden, hatta huruf-u mukattaa dediğimiz manasını anlayamadığımız harfler topluluğunun bulunduğunu bilmemiz gerekir. Ben konuyu uzatmadan çağımıza kadar bazı ilmi gerçeklere ışık tutan bir kısım ayetlerden misal vermek istiyorum. Bunlardan bazıları şunlardır:

Dünyanın Dönüşü: Dünyanın döndüğü Neml ve Yasin surelerinde açıkça haber veriliyor. "Ve sen dağları görürsün, onları hareketsiz sanırsın. Hâlbuki onlar, bulutların gitmesi gibi giderler. Bu her şeyi sapasağlam yapan Allah'ın sanatıdır. Şüphesiz ki O, bütün yaptıklarınızdan haberdardır."³⁵ Yasin suresinde de "Her biri bir yörüngede yürürler."³⁶ Buyrulurken ayın, güneşin yerin döndüğü işaret edilmektedir. Oysaki Galile bu ayetten 1000 sene sonra 17 nci yüzyılda "Dünya Dönüyor" dediği için idama mahkûm edilmiştir.

³⁴ Suyuti, *el-Fethu'l-Kebir*, 2/145.

³⁵ Neml 88.

³⁶ Yasin 40.

Dünyanın Küre Şeklinde Oluşu: Naziat suresinde “Sonra arzı söbüleştirdi.”³⁷ denilerek dünyanın elips şeklinde olduğu belirtilmekte ve ayrıca Zümer Suresi’nde³⁸ de dünyanın küre şeklinde olduğu belirtilmektedir.

Petrolde Haber Verilmesi: A’la suresinde: “O (Allah) merayı çıkardı. Sonra da onu siyah bir gussaya (sel suyu) çevirdi.”³⁹ buyrulmakta. Bilim adamları, arzın ilk canlı örtüsünün eğrelti otu ve alg meraları, bu meraların daha sonra büyük jeolojik olaylarla toprak altına intikal etmiş, orada özel bir oluşumla petrole dönüştüğünü belirtmektedirler.

Su ve hayat: Enbiya Suresinde “İnkâr edenler, gökler ve yer yapışıkken onları ayırdığımızı ve bütün canlıları sudan meydana getirdiğimizi bilmezler mi? Yine de inanmıyorlar mı?”⁴⁰ buyrulurken canlıların hayatının sudan olduğu belirtilmektedir.

Atom Çekirdeği ve Elektronlar: Tekvin Suresinde: “Hayır Kasem ederim Hunnese (Pusanlara), Künnese (yörüngelerinde) akıp gidenlere”⁴¹ denilmektedir. Burada Hunnes Atom çekirdeği, künnese akıp giden elektronlardır.

Rüzgardaki Sırlar: Casiye suresinde: “Rüzgarı (değişik yönlerden) estirmesinde aklını kullanan topluluklar için pek çok ayetler (bilimsel işaretler) vardır.”⁴² Denilmektedir.

Rüzgar serinleticidir. Hava temizleyici, oksijen getiricidir. Bitki tohumlarını sürükler, polenleri ilka eder, döllenmeyi sağlar. Kirli havayı ormanlara temizlik için taşır.

Parmakların Ucundaki Kimlik: Günümüzde parmak uçları suç işleyenleri ele vermektedir. İnsanlar parmak uçlarında kimliklerini taşımaktadırlar. 19. yy’a kadar bundan habersizdik. 1856 yılında Gen Gissen adında bir İngiliz parmak uçlarındaki çizgilerin her insanda farklı olduğunu keşfedince parmak uçlarının önemi birden arttı. Hâlbuki Kuran buna önceden işaret etmişti: “İnsan, (öldük-

³⁷ Naziat 30.

³⁸ Zümer 39/5.

³⁹ A’la 4-5.

⁴⁰ Enbiya 30.

⁴¹ Tekvin 15-16.

⁴² Casiye 5.

ten sonra) kemiklerin bir araya toplayamayacağımızı mı sanıyor? Evet, biz parmak uçlarını dahi düzeltip yapmaya kadiriz.”⁴³

Deniz Sularının Karışmaması: Rahman suresinde, “İki denizi kavuşmaları için salıvermiştir. Aralarında bir engel vardır, kavuşmuyorlar.” Gene Furkan Suresinde “O, iki denizi birbirine salmıştır. Bu; tatlı, susuzluğu giderici, su tuzlu ve acıdır. Ve ikisinin arasına birbirine kavuşmasına engel olan bir perde koymuştur. (Hiçbir birine karışmazlar)”⁴⁴

Cebel-i Tarık boğazını gören ve bu ayetle bağdaştıran Kaptan Cousteau müslüman olmuştur.

Kâinattaki Bilimsel Gerçeklere Dikkat Çekilmesi: Al-i İmran suresinde “Göklerin ve yerin mülkü Allah’ındır. Ve Allah her şeye kadirdir. Elbette o göklerin ve yerin yaratılışında ve gece ile gündüzün ard arda gelişinde akıl sahipleri için deliller vardır.”⁴⁵

Gezeğenler Arası Dolaşım: “Ufuklardaki kudretimizi göstereceğiz. And olsun ki sizler tabakadan tabakaya binip o aya gideceksiniz.”⁴⁶ Aya çıkılması olayı bunu açıkça göstermiştir.

Rüzgâr Hızıyla Gidilebileceğine İşaret: “Süleyman’a da rüzgârı emrinde kılarak, gidişi bir aylık, dönüşü bir aylık kıldık.”⁴⁷ Suyûtî tefsirinde: Bu bir yolu bir günde bitirirdi demiştir. Mîraç olayındaki binek olarak Burak ışık demektir. Bu da ışık hızıyla gidileceğine işarettir.

Yağmurdaki Düzen ve Ölçü: Yağmurun yağışı bir ölçü ve düzen içindedir. Yerden yükselen buharların soğuk tabakalarda yoğunlaşarak yağmur olarak toprağa düşmesi, sulaması, otlara hayat vermesi, suların depolanması, kirliliğin yikanması hep bir ölçü içindedir. Kuran buna dikkat çekmekte. “ O ki gökten bir ölçü ile su indirdi. Ve böylece ölü bir ülkeyi canlandırdık. İşte siz de bunun gibi canlandırılıp çıkarılacaksınız.”⁴⁸

⁴³ Kıyame 3-4.

⁴⁴ Furkan 53

⁴⁵ Ali İmran 190-192.

⁴⁶ İnşikak, 18-19-20.

⁴⁷ Sebe 12.

⁴⁸ Zuhruf 11.

Yer ve Gök'ün Gaz Hali: Bilimin yer ve göğün gaz halini tespit etme olayını Kuran önceden bildirmektedir: "Sonra gaz hali olan göğe yöneldi. Ona ve yeryüzüne ister istemez gelin dedi. İkisi de: "Biz isteyerek ve itaat ederek geldik." dediler."⁴⁹

Yer Yüzündeki Ahenk ve Denge: Yeryüzünün bir denge ve ölçü içinde olduğu açıkça belirtilmektedir. Hicr sûresinin 19. âyetinde: "Yeri yayıp döşedik, Biz orada her şeyi dengeli biçimde bitirdik."⁵⁰

Bunların dışında Kur'ân; Yerde ve gökteki sırlardan, kara deliklerden, oksijenin varlığından, kâinatın yaratılışından, evrendeki bilgisayar dengesinde, kalpteki sırlardan bahsetmekte ve daha birçok bilimsel gerçeğe ışık tutmaktadır.⁵¹ Bunların hepsini burada sayamayacağım.

SONUÇ

Hiç şüphesiz Kur'an okumaya, öğrenmeye, bilime ve bilimsel araştırmaya çok önem vermiştir. Cehaleti yermiş, bilimi övmüştür. İnsanların cehalet karanlığından kurtularak bilimin aydınlığına kavuşmasını istemiştir. Bilimsel araştırmanın potansiyel gücü olan akla da büyük ölçüde önem vermiş; insanı düşünmeye ve aklını çalıştırmaya devamlı teşvik etmiştir. Aklını çalıştırmayan ve düşünmeyen insanların perişan olacağını, üzerlerine pislik yağacağını önemle vurgulamıştır.

Kur'an-ı Kerim bir ilahi kitaptır. Bir fizik, kimya, tıp, astronomi veya diğer bilim dallarına tahsis edilmiş bir kitap değildir. İnsanı çalışmaya, araştırmaya, bilimsel gerçeklere ulaşmaya yöneltmek için bazı bilimsel gerçeklere yer vermiş veya işaret etmiştir. Yukarıda örnekler verdiğimiz bazı bilimsel gerçeklere dikkati çekerek de insanları bilimsel araştırmaya teşvik etmiştir. İnsanın çeşitli yetenek ve kabiliyetlerini kullanarak bilimsel gerçeklere ulaşmasını istemiştir.

⁴⁹ Fussilet 31.

⁵⁰ Hicr 19.

⁵¹ Bu konularda geniş bilgi için bkz. Haluk Nurbaki, *Kur'ân-ı Kerim'den Âyetler ve İlmî Gerçekler*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 1986; Elmalılı M. Hamdi Yazır, *Hak Dîni Kur'ân Dili*, Yenda Yayın-Dağıtım, İstanbul; Ahmet Yüksel Özemre, "İslâmiyet'te İlim", *Bilgi Bilim ve İslâm, I-II, İSAV*, İstanbul, 2005, s. 53-64; Mehmet Aydın, "İlim-İslâm Münasebeti", *a.g.e.*, s. 79-98.

Ayrıca Kur'ân, bilimle uğraşan bilim adamlarına da çok değer vermiştir. Bilimle uğraşan bilginleri övmüştür. Bilenlerle bilmeyenlerin aynı seviyede olamayacağını vurgulamıştır. Bilmeyenlerin bilenlere danışmasını ve onların yol göstericiliğinden faydalanılmasını istemiştir.

Kur'an'ın okumaya, öğrenmeye, bilime, bilim adamına, akla, tefekküre ve bilimsel araştırmaya bu kadar önem vermesi yanında Müslümanların bu konulara önem vermemeleri ve geri kalmaları Kur'an'ın ruhuyla tam özdeşleşemedikleri gerçeğini de ortaya koymaktadır. Nitekim Kur'an ruhuyla özdeşleştikleri ve Kur'an'ın bu konulardaki buyruklarına sarıldıkları devirlerde bilim ve teknolojiye en ileri seviyelerde olmuşlardır.

Başta Müslümanlar olmak üzere bütün insanlığın aklın rehberliğinde Kur'an'ın eğitim, bilim ve araştırma teşvikine kulak vererek uymaları kendilerine çok artıları kazandıracığı muhakkaktır.

Akıl çalıştırılmalı, eğitim ve bilimin yolu tutulmalı, araştırılmalı ve bilimsel gerçeklere ulaşılmalıdır. Kur'ân'ın insandan isteği budur.